INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881; IMPACT FACTOR :6.514(2021); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer Reviewed and Refereed Journal: VOLUME:10, ISSUE:3(1), March:2021
Online Copy Available: www.ijmer.in

సినారె గజళ్ళు- వస్తురూప విశిష్టత, దృక్పథం

డా.జె.నీరజ,
అసిస్టెంట్ ప్రొఫెసర్,
గవర్నమెంట్ సిటీ కాలేజీ,
హైదరాబాద్

వ్యాస సంగ్రహణం:

అరబిక్ భాషలో ఆవిర్భవించి, పర్షియన్, ఉర్దూ భాషల ద్వారా విశ్వవ్యాప్తమైన విశిష్ట కవితాప్రక్రియ 'గజల్'. ప్రాథమికంగా శృంగార రస ప్రధానమైన ఈ ప్రక్రియను తెలుగు సాహిత్యానికి పరిచయం చేయడంలో దాశరథి, సినారె (డా. సి. నారాయణరెడ్డి) వంటి ప్రముఖ కవులు కీలక పాత్ర పోషించారు. ముఖ్యంగా సినారె ఉర్దూ ఛందస్సులోని 'బహర్' లయలను తెలుగు 'మాత్రా ఛందస్సు'కు అన్వయించి, గజల్‌కు తెలుగునాట శాశ్వత స్థిరత్వాన్ని చేకూర్చారు. 'ప్రక్రియా బాహుళ్యం నవ్యకవితకు ప్రత్యేక లక్షణం' అని పేర్కొన్న సినారె వచనకవిత్వం, కథాగేయ కావ్యాలు, గజళ్ళు, ప్రపంచపదులు, గేయనాటికలు, దీర్ఘకావ్యాలు, లలితగీతాలు మొదలైన అనేక ప్రక్రియలలో సాహితీ సృజన చేశారు. మత్లా, మఖ్తా, రదీఫ్, కాఫియా, తఖల్లస్ వంటి కఠినమైన సాంకేతిక నియమాలను పాటిస్తూనే, సరళమైన పదాలతో గజల్‌ను అద్భుతమైన గానయోగ్యంగా ఆయన తీర్చిదిద్దారు. సినారె తన గజళ్ళలో వస్తు వైవిధ్యాన్ని ప్రదర్శిస్తూ ప్రణయ పరిధిని దాటి సామాన్యుడి వేదన, సామాజిక అవినీతి, తాత్విక చింతన, మాతృప్రేమ, మానవీయ విలువలు, విప్లవాత్మక దృక్పథాన్ని ఆవిష్కరించారు. వ్యవస్థలోని అణచివేతను, పాలకుల అసమర్థతను నిలదీస్తూనే, చైతన్యవంతమైన సమాజ శ్రేయస్సును కాంక్షించిన సినారె దృక్పథం తర్వాతి తరం కవులకు మార్గదర్శకమై తెలుగు సాహిత్యంలో ఒక సరికొత్త 'గజల్ యుగానికి' నాంది పలికింది.

ఉద్దేశాలు

- గజల్ పరిణామ క్రమాన్ని వివరించడం
- డా.సి.నారాయణ రెడ్డి గజళ్లలో వస్తు వైవిధ్యాన్ని, సామాజిక స్పృహను ఆవిష్కరించడం
- సినారె గజళ్ల శిల్ప నైపుణ్యాన్ని విశ్లేషించడం
- డా.సి.నారాయణ రెడ్డి గజళ్ల ఆధారంగా వారి దృక్పథాన్ని పరిశీలించడం
- ఆధునిక గజల్ కవులపై సినారె ప్రభావాన్ని అంచనా వేయడం

కీలక పదాలు: గజల్ , మత్లా – మఖ్తా, రదీఫ్ – కాఫియా, తఖల్లస్, మాత్రా ఛందస్సు / బహర్

పరిచయం:

అరబిక్ భాషలో ఆవిర్భవించి, పర్షియన్, ఉర్దూ భాషల ద్వారా విశ్వవ్యాప్తమైన విశిష్ట కవితాప్రక్రియ 'గజల్'. 'గజల్' అంటే అసలు నిఘంటువు అర్థం 'స్త్రీలతో మాట్లాడటం' లేదా 'ప్రేయసితో సంభాషణ'. ప్రాథమికంగా ఇది శృంగార రస ప్రధానమైనదైనప్పటికీ, కాలక్రమేణా సూఫీ తత్వానికి, దైవచింతనకు, సామాజిక చైతన్యానికి బలమైన మాధ్యమంగా మారింది.

తెలుగు సాహిత్యంలోకి ఈ ప్రక్రియ ప్రవేశం ఒక అద్భుతమైన పరిణామం. గత శతాబ్దపు ద్వితీయార్థంలో దాశరథి కృష్ణమాచార్య, సినారె (సి. నారాయణరెడ్డి) వంటి దిగ్గజాలు ఉర్దూ గజళ్ళలోని మాధుర్యాన్ని తెలుగుతనంతో ముడివేసి మనకు పరిచయం చేశారు. కేవలం అనువాదాలుగా కాకుండా, తెలుగు భాషా సొగసులను అద్దుకుంటూ రూపుదిద్దుకున్న తెలుగు గజల్ , స్వచ్ఛమైన భావ వ్యక్తీకరణకు ఒక కొత్త రహదారిని నిర్మించింది.

గజల్ లక్షణాలు – రూప నిర్మాణం

గజల్ అనేది కత్తిమీద సాము లాంటి ఒక కఠినమైన ఛందఃప్రక్రియ. దీని రూప నిర్మాణంలో ప్రతి అడుగుకూ ఒక నిర్దిష్టమైన నియమం ఉంటుంది. గజల్‌లోని ప్రతి రెండు పంక్తుల సమూహాన్ని ఒక 'షేర్' (కవితా ఖండిక) అంటారు. ఇక్కడ గమనించాల్సిన ముఖ్యమైన విషయం ఏమిటంటే, ప్రతి షేర్ దేనికదే స్వతంత్రమైన భావాన్ని కలిగి ఉంటుంది; ఒక షేర్‌తో మరొక షేర్‌కు కథాసంవిధానంతో పనిలేదు. గజల్‌లో మొదటి షేర్‌ను 'మత్లా' అంటారు. ఇందులో రెండు పంక్తుల చివర 'రదీఫ్' (పునరావృతమయ్యే పదం), దానికి ముందు 'కాఫియా' (అంత్యప్రాస లేదా అంత్యధ్వని) తప్పనిసరిగా ఉండాలి. ఆ తర్వాత వచ్చే షేర్లలో కేవలం రెండో పంక్తి చివర మాత్రమే ఈ రదీఫ్, కాఫియాలు పునరావృతమవుతాయి. ఇక గజల్ ముగింపు షేర్‌ను 'మఖ్తా' అంటారు. ఇందులో కవి తన కలంపేరును (తఖల్లస్) చొప్పించి ముగిస్తారు. ఈ కచ్చితమైన గణ లయల (బహర్) కలయికే గజల్‌కు ఒక విశిష్టమైన గానయోగ్యతను, సంక్షిప్తతను తెచ్చిపెడుతుంది.

తెలుగు కవులు – సమకాలీన సామాజిక వ్యాఖ్యానం

తెలుగు సాహితీవనంలో గజల్ ప్రక్రియను కేవలం శృంగార భావనలకే పరిమితం చేయకుండా, సమకాలీన సామాజిక దర్పణంగా తీర్చిదిద్దారు మన కవులు. సినారె, దాశరథిల బాటలో నడుస్తూ రెంటాల శ్రీవేంకటేశ్వర రావు, సూరారం శంకర్, పెన్నా శివరామకృష్ణ, బైరి ఇందిర, ద్యావరి నరేందర్ రెడ్డి వంటి ఎందరో ఆధునిక కవులు గజల్‌ను ప్రజా బాహుళ్యంలోకి తీసుకెళ్లారు. నేటి సమాజంలో పెరిగిపోతున్న అవినీతి, మానవతా విలువల క్షీణత, పేదరికం, రాజకీయ స్వార్థం వంటి అంశాలపై తెలుగు గజళ్ళు తీవ్రమైన వ్యాఖ్యానం చేశాయి. ఆధునిక మానవుడి ఒంటరితనాన్ని, నగర జీవన గందరగోళాన్ని గజళ్ళలో అద్భుతంగా ఆవిష్కరించారు. సమాజంలోని అసమానతలను ప్రశ్నిస్తూ, ఆలోచింపజేసేలా వ్యంగ్యాస్త్రాన్ని సంధించడంలో తెలుగు గజల్ కవులు విజయవంతమయ్యారు. అలా ఒకనాటి రాజదర్బారుల విలాస వస్తువు, నేడు సామాన్యుడి వేదనకు, సామాజిక చైతన్యానికి గొంతుకగా నిలిచింది.

తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో గజల్ ప్రక్రియను కేవలం ఒక సాహిత్య ప్రక్రియగా కాకుండా, కొత్త జవజీవాలను, అంతర్జాతీయ స్థాయి గౌరవాన్ని తెచ్చిపెట్టిన కవి డా. సి. నారాయణరెడ్డి (సినారె). ప్రజాదరణ పొందిన సృజన రూపంగా తీర్చిదిద్దిన ఘనత సినారెదే. తెలుగు గజల్ అనగానే ప్రథమంగా స్ఫురించే పేరు ఆయనదే అనడంలో ఎలాంటి సందేహం లేదు. దాశరథి వంటి కవులు ఉర్దూ గజళ్ళను తెలుగులోకి అనువదించినప్పటికీ, తెలుగు భాషా స్వభావానికి అనుగుణంగా, సొంత గమకాలను అద్దుకుంటూ స్వతంత్ర గజళ్ళు రాసి, ఈ ప్రక్రియకు తెలుగునాట స్థిరత్వాన్ని చేకూర్చింది సినారె. ఉర్దూ ఛందస్సులోని 'బహర్' లయలను తెలుగు 'మాత్రా ఛందస్సు'కు అన్వయించి, ఒక కొత్త నడకను ఆయన సృష్టించారు. సాధారణంగా గజల్ అంటే కేవలం శృంగార రసానికే పరిమితం అనే భావన ఉండేది. కానీ సినారె ఆ పరిధిని దాటి దానికి విశ్వజనీనతను తెచ్చారు. సినారె

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881; IMPACT FACTOR :6.514(2021); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer Reviewed and Refereed Journal: VOLUME:10, ISSUE:3(1), March:2021
Online Copy Available: www.ijmer.in

స్వయంగా గొప్ప వాగ్గేయకారుడు కావడం వల్ల ఆయన రాసిన ప్రతి గజల్‌కు ఒక అద్భుతమైన గానయోగ్యత అబ్బింది. గజల్ కేవలం చదువుకునేది కాదు, పాడుకునేది అని ఆయన నిరూపించారు. గజల్ నియమాలైన మత్లా, మఖ్తా, రదీఫ్, కాఫియాలను అక్షరాలా పాటిస్తూనే.. ఎక్కడా క్లిష్టత లేకుండా సరళమైన, సుందరమైన తెలుగు పదాలతో ఆయన రచన సాగింది. తన గజళ్ళ ముగింపు పంక్తిలో (మఖ్తా) 'సినారె' అనే కలంపేరును (తఖల్లస్) ఉపయోగించి ఆయన రాసిన తీరు విశిష్టమైనది. ‘భాషావైవిధ్యం చూపటానికి, వ్యక్తీకరణ నైపుణ్యానికి, నిర్మాణ చాతుర్యానికి ప్రాచీన సాహిత్య అధ్యయనం ఎంతగానో తోడ్పడుతుందని సినారె వంటి కవులు పరోక్షంగా తమ రచనల ద్వారా ప్రకటిస్తార’ని అంటారు ప్రముఖ కవి, విమర్శకులు పాపినేని శివశంకర్.

సినారె గజళ్లలో వస్తు వైవిధ్యం

డా.సి.నారాయణరెడ్డి గజళ్లలో వస్తువు కేవలం ప్రణయానికో, విరహానికో పరిమితం కాకుండా విస్తృతమైన సామాజిక, తాత్విక, మానవీయ కోణాలను స్పృశించింది. ‘నా తెలుగు గజళ్లలోని ప్రధాన వస్తువు సామాజికం, సందేశం మానవీయం’అని సినారె పేర్కొన్నట్లు సమాజంలో పేరుకుపోయిన ద్వంద్వ ప్రవృత్తిని, ఆచరణ శూన్యమైన మాటలను ఆయన తన వస్తువుగా స్వీకరించి నిలదీశారు. తోటివారికి సహాయపడని స్వార్థపూరిత మానవ జీవితం వృథా అని చెప్తూ, ‘పరుల కోసం పాటు పడని నరుని బ్రతుకు దేనికని’ అంటూ సామాజిక స్పృహను రగిలించారు. కేవలం గతాన్ని చూసి మురిసిపోతూ వర్తమానంలో నిష్క్రియాపరత్వంతో బతికే వారిని, ఆదర్శాలు వల్లెవేస్తూ అడుగు ముందుకు వేయని వారిని ఆయన తీవ్రంగా ఆక్షేపించారు. దేశంలో వనరులు పుష్కలంగా ఉన్నప్పటికీ అవి సామాన్యుడికి అందడం లేదనే నిజాన్ని పాలకవర్గాల అసమర్థతతో ముడిపెడుతూ, ‘అవసరానికి మీటనొక్కితే అందని వెలుగు దేనికని’ అనే చమత్కారంతో ఎండగట్టారు. కేవలం మాటలకే పరిమితమై, ప్రగతి దిశగా అడుగులు వేయని వారి నిష్క్రియాపరత్వాన్ని "పదపద మంటూ పలుకులేగాని కదలని అడుగు దేనికని" అంటూ నిలదీసి కర్మయోగులుగా మారాలని పిలుపునిచ్చారు.

సినారె గజళ్లలోని వస్తువు కేవలం బాహ్య సామాజిక విమర్శతో ఆగక, మానవ జీవితంలోని అంతర్మథనాన్ని, ప్రకృతిలోని నిగూఢ సత్యాలను ప్రతిబింబించే లోతైన తాత్వికతను సంతరించుకుంది. ప్రకృతిలోని మట్టి, మబ్బు, తారక వంటి ప్రతీకల ద్వారా మానవ జీవితానికి అవసరమైన ఓర్పును, నిరంతర శ్రమలోని గొప్పతనాన్ని వారు ప్రబోధించారు. బాహ్య ప్రపంచానికి కనిపించే ప్రతి విజయం వెనుక ఎంతో త్యాగం, బాధ దాగి ఉంటాయనే నిజాన్ని ఆకాశంలోని నక్షత్రంతో పోలుస్తూ ‘ఎంత చీకటి కాల్చెనో ఇంత చల్లని తారక’ అంటూ ప్రకృతి సత్యాన్ని జీవితానికి అన్వయించి చెప్పారు. సమాజంలో ప్రశంసలు పొందే వ్యక్తి ఎంతటి బాధను భరిస్తాడో చాటడానికి ‘సూది పోట్లకు గుండె సాచి... ఎంత కీర్తిని మోసెనో ఇంత మెత్తని మాలిక’ అనే చరణం ద్వారా ఎంతో ఆవేదనతో హృదయానికి హత్తుకునేలా వ్యక్తపరిచారు. పూలమాల అందరి ప్రశంసలు పొందుతుంది కానీ, అది సూది పోట్లను భరించి తయారైందనే నిజాన్ని ఈ చరణం ద్వారా ఎంతో ఆవేదనతో వ్యక్తపరిచారు. అవసరం తీరిపోయాక మనుషులు మారే తీరును, లోకంలోని కృతఘ్నతను కళ్ళకు కడుతూ మానవ నైజాన్ని వస్తువుగా మలిచారు. వ్యవస్థలలో అణచివేత పెరిగినప్పుడు ధర్మ రక్షణ కోసం తిరగబడటం తప్పు కాదని, ‘ధర్మం పగలే దారితప్పగా దమనవిధానం నోరు నొక్కగా’ చేయి విసరడం నేరం కాదంటూ సమాజానికి ఒక మేల్కొలుపు పిలుపునిచ్చారు.

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881; IMPACT FACTOR :6.514(2021); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer Reviewed and Refereed Journal: VOLUME:10, ISSUE:3(1), March:2021
Online Copy Available: www.ijmer.in

సినారె గజళ్లలో మాతృప్రేమ, ప్రకృతితో మానవునికి గల అనుబంధం, రాజకీయ అవినీతి వంటి భిన్నమైన అంశాలు వస్తువుగా గోచరిస్తాయి. విశ్వంలోని దేవతలందరినీ ఒకవైపు ఉంచి, అమ్మను ఒకవైపు ఉంచినా అమ్మ వైపే మొగ్గు చూపుతానని కవి తన అనంతమైన మాతృభక్తిని చాటారు. బాల్యంలో ఆటల కోసం చేసిన అల్లరిని గుర్తుచేసుకుంటూ, 'తెగమంకుతో చిననాడు దిగలేదు అమ్మమూపు' అంటూ నాడు అమ్మ వీపుపై గడిపిన మధుర క్షణాలను నెమరువేసుకున్నారు. ఆకలితో ఉన్న బిడ్డకు అమ్మ రూపం నిండు కుండలా కనిపిస్తుందని, 'చీకటికి చంద్రబింబంలా ఆకలికి పూర్ణకుంభంలా నిలువెల్ల మమతల వెలుగై నిలిచింది అమ్మరూపు' అని వర్ణిస్తూ మాతృమూర్తి త్యాగాన్ని అద్భుతంగా ఆవిష్కరించారు. మరోవైపు, సమాజంలో మతం పేరిట జరిగే ఘర్షణలను నిరసిస్తూ, ఏ మత గ్రంథమైనా మానవత్వాన్నే బోధిస్తుందని, భాష అనేది హృదయాలను కదిలించడానికి అని చెప్తూ, 'ఆత్మలను పలికించేదే అసలైన భాష ఆ విలువ కరువైపోతే అది కంఠశోష' అని ఘంటాపథంగా చెప్పారు. దేశంలో పెరిగిపోతున్న అవినీతిని, పాలకుల ధనవ్యామోహాన్ని ఎండగడుతూ, 'ప్రభుత్వాలు ఏమైతేమి పైసాపై ధ్యాస' అని వ్యవస్థల పతనంపై ఆవేదన చెందారు. ప్రకృతిలోని మట్టి, మబ్బు, కాలం వంటి ప్రతీకల ద్వారా మానవ జీవితానికి అవసరమైన పరమార్థాన్ని బోధిస్తూ, 'చెట్టు పూచిందా ఉల్లాసం చేను పండిందా సంతోషం మట్టిలో ఎంత విలువుందో — ఓ మనసా మరిచిపోకు' అంటూ కన్నతల్లి లాంటి మట్టి విలువను గుర్తుచేశారు. కాలం విలువను గుర్తుచేస్తూ సోమరితనాన్ని వీడాలని, 'క్షణం చేజారితే అంతే - ఓ మనసా! మరిచిపోబోకు' అంటూ వర్తమానంలో జీవించాలనే ఒక ఉత్కృష్టమైన తాత్విక చింతనను తన వస్తువుగా మలిచి మానవాళికి మార్గదర్శనం చేశారు. భౌతిక దూరాలు బంధాలను విడదీయలేవని చెప్తూ, 'ఎదలొకటైతే ఎక్కడవున్నా దూరం కాదంటాను' అంటూ హృదయాల కలయికను ప్రస్తావించారు. ప్రేమతో ఇచ్చే చిన్న గరికపువ్వైనా అమూల్యమైనదని, మనసు లేకుండా ఇచ్చే మణిహారాలు వ్యర్థమని చెప్తూ, 'నచ్చిన హృదయం ఇచ్చిన మిరియం కారం కాదంటాను' అనే చమత్కారంతో ప్రేమలోని మాధుర్యాన్ని వస్తువుగా మలిచారు.

గజళ్లలోని శిల్ప విశిష్టత

ఉర్దూ సాహిత్యానికి పరిమితమైన గజల్ ప్రక్రియను తెలుగు భాషా స్వభావానికి, ఛందోరీతులకు అనుగుణంగా మలచడంలో సినారె చూపిన శిల్ప నైపుణ్యం అత్యున్నతమైనది. గజల్ నియమ నిబంధనలైన కాఫియా (ప్రాస పూర్వ పదం), రదీఫ్ (అంత్యప్రాస), తఖల్లుస్ (మకుటం)లను అద్భుతంగా కుదురుస్తూనే, ప్రతి చరణానికి ఒక లయాత్మకతను, చేకూర్చారు. ఒక గజల్‌లో ప్రతి చరణం చివరన 'దేనికని' అనే పదం 'రదీఫ్' (అంత్యప్రాస)గా పునరావృతమై పాఠకుడికి అద్భుతమైన గానయోగ్యతను, శబ్ద సౌందర్యాన్ని చేకూరుస్తుంది. దానికి ముందు వచ్చే బ్రతుకు, పరుగు, గొడుగు, అడుగు, వెలుగు, తొడుగు వంటి పదాలు 'కాఫియా' (అంత్యప్రాసకు ముందు వచ్చే ప్రాస పదాలు)గా శిల్ప సౌందర్యాన్ని ద్విగుణీకృతం చేశాయి. మరొక గజల్‌లో 'ఓ మనసా మరిచిపోకు' అనే పదాన్ని రదీఫ్‌గా మలిచి, దానికి ముందు వచ్చే విలువుందో, మనసుందో, అవరోధం వంటి పదాలను కాఫియా నియమాలను పాటింపజేస్తూ అద్భుతమైన శిల్ప విన్యాసాన్ని ప్రదర్శించారు. సినారె గజళ్లలో మొదటి చరణమైన 'మత్లా' లోనే ఈ నియమాలు స్థిరపడతాయి. చివరి చరణమైన 'మఖ్తా'లో కవి తన కలం పేరును (తఖల్లుస్) ఎంతో చాకచక్యంగా, భావ గర్భితంగా ఉపయోగించడం ఆయన శిల్ప నైపుణ్యానికి నిదర్శనం. ఉదాహరణకు, 'లోపలి నలుపు సినారెకు తెలుసు పైపై తొడుగులు దేనికని' అంటూ ఆత్మవిమర్శను ప్రేరేపించేలా తన నామాన్ని జోడించారు.

సినారె శిల్ప విధానంలో ఎక్కడా క్లిష్టత కనిపించదు; సరళమైన పదాలతోనే లోతైన తాత్విక చింతనను పలికించడం ఆయన ప్రత్యేకత. శబ్దసౌందర్యం కోసం ఆయన ఎంచుకునే కాఫియాలు - తారక, దీపిక, కోరిక, మాలిక, వేదుక, వాటిక, జీవిక వంటివి గజల్‌కు చక్కని నడకను, లయను చేకూర్చాయి. గజల్ ముగింపు చరణంలో 'ఏమి లోకం ఓ సినారె... ఎంత నటన భరించెనో ఇంత పల్చని జీవిక' అంటూ కవి తన మకుటాన్ని సమాజంపై ఒక నిట్టూర్పులా ఉపయోగించి పాఠకుడిని ఆలోచనలో పడేశారు. మాతృప్రేమ గజల్‌లో అమ్మవైపే, అమ్మమూపు, అమ్మచూపు, అమ్మరూపు, అమ్మప్రాపు వంటి మాతృత్వపు లాలిత్య పదాలను కాఫియాగా వాడి, 'పెరిగే 'సినారె' బ్రతుకులో దొరికింది అమ్మప్రాపు' అని ముగించడం శిల్ప విన్యాసానికి మకుటాయమానం. అలాగే భావానికి తగినట్లుగా చంద్రబింబంలా, పూర్ణకుంభంలా, ప్రభాతకిరణంలా వంటి ఉపమానాలను ఎంతో ఔచిత్యంతో కుదర్చడం సినారె శిల్ప చాతుర్యానికి నిదర్శనం. మరొక గజల్‌లో ప్రథమ పాదాల చివరన 'కాదంటాను' అనే పదాన్ని రదీఫ్‌గాను, దానికి ముందు వచ్చే దూరం, భారం, తీరం, హారం, కారం, సారం, నేరం వంటి పదాలను కాఫియాగాను వాడి గజల్‌కు ఒక తిరుగులేని పట్టుదలను చేకూర్చారు. ప్రతి చరణంలోనూ వైరుధ్యాలను (మిరియం-కారం, మణులు-గరికపువ్వు) చూపిస్తూ భావాన్ని నాటకీయంగా పండించడం, 'చేయి విసిరితే ఓయి 'సినారే' నేరం కాదంటాను' అంటూ కవిత్వాన్ని ఒక హెచ్చరికలా ముగించడం సినారె గజల్ శిల్ప వైభవానికి అత్యున్నత నిదర్శనాలు. సామాన్యుడికి సైతం సులభంగా అర్థమయ్యే నిత్యజీవిత పదజాలాన్ని (మట్టి, చేను, మబ్బు, పగటి కలలు) వాడుతూనే, వాటి వెనుక లోతైన తాత్వికతను పలికించడం వారి శిల్పరీతిలోని ప్రత్యేకత. మత్లా (మొదటి చరణం) నుండి మఖ్తా (చివరి చరణం) వరకు ఎక్కడా శబ్ద నియమం తప్పకుండా, ప్రతి పదమూ ఒక శిల్పఖండంలా మెరిసేలా చేయడం సినారె గజల్ నిర్మాణ వైశిష్ట్యం.

గజళ్లలో సినారె దృక్పథం

డా. సి. నారాయణరెడ్డి గజళ్ల నిండా ఆచరణాత్మకమైన, చైతన్యవంతమైన సమాజ శ్రేయస్సును కాంక్షించే విప్లవాత్మక మానవతా దృక్పథం కనిపిస్తుంది. కేవలం మాటలు చెప్పడం కాదు, చేతల్లో చూపించడమే ముఖ్యం అనే సందేశాన్నిస్తూ, 'పదపద మంటూ పలుకులేగాని కదలని అడుగు దేనికని' అంటూ నిష్క్రియాపరత్వాన్ని వీడి ప్రతి ఒక్కరూ కర్మయోగులుగా మారాలని పిలుపునిచ్చారు. మనుషులు లోపల ఒకటి ఉంచుకుని, పైన మరొకలా నటించే ద్వంద్వ స్వభావాన్ని విడనాడాలని, ఆత్మవిమర్శ చేసుకోవాల్సిందిగా హెచ్చరిస్తారు. కష్టాలు, ఆంక్షలు ఎదురైనప్పుడు అధైర్యపడకుండా నక్షత్రంలా, దీపంలా సమాజానికి మేలు చేయాలనే ఆశావాహ దృక్పథాన్ని ఆయన బోధించారు. స్వార్థపూరితమైన ఈ లోకంలో మనుషుల నటనను గుర్తిస్తూనే, అంతర్గత శక్తితో జీవితాన్ని సాగించాలనే గొప్ప తాత్విక దృక్పథాన్ని ప్రకటిస్తూ, 'ఏరు దాటితే ఎవరు వారే ఏమి లోకం ఓ సినారె... ఎంత నటన భరించెనో ఇంత పల్చని జీవిక' అని లోకరీతిని విశ్లేషించారు. నిష్కల్మషమైన శిశు హృదయాల్లా, స్వచ్ఛమైన భావాలతో, తోటివారికి ఉపయోగపడేలా జీవించడమే పరమార్థం అనే గొప్ప మానవతావాదాన్ని సినారె తన కవిత్వంలో నింపారు.

సినారె దృక్పథంలో దేశాన్ని పట్టిపీడిస్తున్న అవినీతిపై తిరుగుబాటు, మత సామరస్యం, కాలం విలువ స్పష్టంగా కనిపిస్తాయి. మతం పేరిట కొట్టుకుచావడం మూర్ఖత్వమని, మానవత్వమే పరమార్థమని ప్రబోధిస్తూ, అవినీతిని చూసి ప్రజలు మౌనంగా

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881; IMPACT FACTOR :6.514(2021); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer Reviewed and Refereed Journal: VOLUME:10, ISSUE:3(1), March:2021
Online Copy Available: www.ijmer.in

ఉండకూడదని హెచ్చరిస్తూ, 'ఇకనైనా కళ్లు నులుముకో ఇది రక్తఘోష' అంటూ సామాన్యులను చైతన్యవంతం చేశారు. జీవితపు చివరి దశలో మృత్యువుకు దిగులు పడకుండా, దాన్ని బతుకుపై ఉన్న సహజమైన ఆశగా స్వీకరించి, ఉన్నంతకాలం విలువలతో జీవించాలనే సత్యాన్ని 'అది దిగులు కాదు 'సినారే' తుది జీవితాశ' అంటూ రసార్ద్రంగా అందించారు. ఎంత ఎదిగినా ఒదిగి ఉండాలని, మన ఎదుగుదల వెనుక ఉన్న అమ్మ త్యాగాన్ని ఎన్నటికీ మరువరాదని చెప్తూ, 'రొదలలో మౌనపాఠంలా వ్యథలలో జ్ఞానపీఠంలా నా బాల్యమంతా తానే నడిపింది అమ్మచూపు' అని అమ్మే మన తొలి గురువనే నైతిక దృక్పథాన్ని చాటారు. కాలం విలువను గుర్తుచేస్తూ, 'క్షణం చేజారితే అంతే - ఓ మనసా! మరిచిపోకు' అంటూ సోమరితనాన్ని వీడి ప్రతి క్షణాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోవాలని హెచ్చరించారు. అన్నింటికంటే ముఖ్యంగా అన్యాయాన్ని ఎదిరించే హక్కును సమర్థిస్తూ, సమాజంలో అణచివేత పెరిగినప్పుడు, ధర్మ రక్షణ కోసం తిరగబడటం ఏమాత్రం తప్పు కాదనే విప్లవాత్మక పిలుపునిస్తూ, 'ధర్మం పగలే దారితప్పగా దమనవిధానం నోరు నొక్కగా' చేయి విసరడం నేరం కాదన్నారు. సమాజంలో శాంతి, న్యాయం కరువైనప్పుడు మౌనంగా ఉండటం కంటే చైతన్యంతో స్పందించడమే సరైన మార్గమని సినారె తన గజళ్ల ద్వారా లోకానికి చాటిచెప్పారు.

గజల్ చరిత్రలో సినారె స్థానం

డా. సి. నారాయణరెడ్డి గజల్ రచనలు కేవలం ఆయన సమకాలీనులనే కాకుండా, ఆ తర్వాతి తరం కవులపై, నేటి ఆధునిక రచయితలపై చెరగని ముద్ర వేశాయి. తెలుగు సాహిత్యంలో ఒక సరికొత్త 'గజల్ యుగానికి' బీజం వేశారు. సినారె గజళ్ళు రాయకముందు, పరభాషా ప్రక్రియ అయిన గజల్ తెలుగు లయకు, సంప్రదాయానికి కుదురుతుందా లేదా అని తెలుగు కవులలో ఒక సందేహం ఉండేది. కానీ సినారె సాధించిన అభివ్యక్తి ప్రయోగ ఫలితాలు తర్వాతి తరం కవులలో ధైర్యాన్ని నింపాయి. 'మనమూ గజళ్ళు రాయవచ్చు, తెలుగులోనూ ఆ మాధుర్యాన్ని పండించవచ్చు' అనే నమ్మకాన్ని ఆయన కలిగించారు. ఫలితంగా వందలాది మంది ఆధునిక కవులు గజల్ రచన వైపు అడుగులు వేశారు.

సినారె చూపిన బాటలోనే నడుస్తూ తర్వాతి తరం కవులు గజల్‌ను కేవలం ప్రేమికుల సంభాషణగా మిగిల్చేయకుండా, సమాజంలోని విభిన్న కోణాలను ఆవిష్కరించే ఆయుధంగా మలుచుకున్నారు. రైతు కష్టాలు, శ్రామికుల వేదన, నగరీకరణ తెచ్చిన ఒంటరితనం, రాజకీయ నైతిక విలువల పతనం వంటి ఎన్నో అంశాలను నేటి కవులు తమ గజళ్ళలో ప్రధాన వస్తువుగా ఎన్నుకోవడానికి సినారె సామాజిక గజళ్ళే ప్రేరణ.

ఉర్దూలో ఉండే క్లిష్టమైన అరబిక్/పర్షియన్ ఛందస్సుల జోలికి వెళ్లకుండా, తెలుగు మాత్రా ఛందస్సుకు (ముఖ్యంగా ద్విపద, చౌపద నడకలకు) అనుగుణంగా గజల్‌ను ఎలా మలచుకోవాలో సినారె నేర్పారు. ఈ సరళమైన నడకను తర్వాతి తరం కవులు సులభంగా ఆకళింపు చేసుకున్నారు. అతి క్లిష్టమైన ప్రక్రియను సైతం సునాయాసంగా ఎలా రాయవచ్చో విదేశీ ప్రక్రియకు స్వదేశీ ముద్రను ఎలా వేయవచ్చో సినారె గజళ్ళ ద్వారా తర్వాతి తరం వర్ధమాన కవులు నేర్చుకున్నారు.

ఉపయుక్త గ్రంథాలు

1. సినారె కవిత్వం – ప్రక్రియా వైవిధ్యం -యం.విజయ్ కుమార్
2. 19వ శతాబ్దిలో తెలుగు కవిత్వంలో నవ్యత- ఆచార్య ఫణీంద్ర